

**... jeśli jesteś
ofiara
gwałtu**

poradnik prawny dla kobiet

przygotowała Ludmiła Tomaszewska

Spis treści

Wstęp	3
Mity i fakty	4
Postępowanie przygotowawcze	6
Do czego potrzebny jest wniosek o ściganie	6
Co się dzieje na policji	7
Badania lekarskie	9
Osoby występujące w postępowaniu karnym	10
Co się dzieje, gdy jesteś przesłuchiwana	11
Prokuratura	13
Postępowanie sądowe	15
Słowniczek wyrażeń prawniczych	19
Wzory pism procesowych	24

Wstęp

W stosunku do skali przemocy seksualnej stosowanej wobec kobiet notuje się w dalszym ciągu zbyt mało zgłoszeń przestępstw na tle seksualnym. Przyczyny tego zjawiska są złożone, ale na pewno jedną z nich jest obawa ofiar przestępstw przed całą procedurą związaną z ujawnieniem oraz sposobem traktowania ich przez policję, prokuraturę, sąd. Nie bez wpływu pozostaje także lęk przed reakcją środowiska.

Jako prokurator znam te sprawy z doświadczenia. Sądzę, że wiem więcej na temat przeżyć ofiar, które zdecydowały się na udział w postępowaniu karnym.

Postanowiłam więc przybliżyć przebieg procedury karnej kobietom-ofiarom przemocy seksualnej po to, żeby wiedziały że:

- gwałt jest takim samym przestępstwem jak inne,
- mają wiele uprawnień, z których powinny korzystać,
- gdy będą rozumiały czemu służą działania policji, prokuratury, sądu łatwiej zniosą przebieg postępowania karnego, co może przyczynić się do większej skuteczności w ściganiu tego rodzaju przestępstw.

Każda ofiara przestępstwa ma prawo do tego, aby należycie zajęto się jej sprawą i uważano za osobę o uprawnionych interesach, które muszą być uwzględnione na wszystkich etapach postępowania karnego. Ma m. in. Prawo do uzyskiwania informacji.

Starłam się język paragrafów przedstawić w formie zrozumiałej, mając nadzieję, że pozwoli to ofiarom przestępstw na pełniejsze korzystanie z prawa do informacji.

Od czasu pierwszego wydania poradnika nastąpiło wiele zmian w przepisach karnych, w tym również istotnych i korzystnych z punktu widzenia pokrzywdzonego w postępowaniu karnym.

Ludmiła Tomaszewska

Mity i fakty

Mit: Liczba gwałtów i ataków przemocy na tle seksualnym jest wyolbrzymiona.

Fakt: Dwie na pięć badanych kobiet zostały zgwałcone lub stały się ofiarami innych form przemocy seksualnej.

Szacuje się, że tylko 20% tego rodzaju przestępstw jest zgłaszanych organom ścigania.

Mit: Kobiety są najczęściej gwałcone poza domem, w ciemnych alejkach, późno w nocy.

Fakt: Jedynie 9% gwałtów ma miejsce poza domem. Zdecydowana większość tego typu przestępstw jest dokonywana w pomieszczeniach, zazwyczaj w mieszkaniu. Kobiety zgwałcone w domu lub w miejscu pracy rzadziej zgłaszają to na policję z obawy, że i tak nikt im nie uwierzy.

Mit: Gwałty na kobietach najczęściej są dokonywane przez osoby obce.

Fakt: W 83% przypadków sprawcami gwałtów są osoby, które kobieta zna i którym ufa. W 20% są to stali partnerzy, a w 33% mężowie ofiar.

Mit: Kobiety powinny zdawać sobie sprawę z tego, że jeżeli mężczyzna zaprasza je na obiad lub kupuje prezenty, oznacza to, że najprawdopodobniej oczekuje w zamian, że pójdzie z nim do łóżka.

Fakt: Fakt, że mężczyzna wydaje pieniądze na kobietę, nie daje mu prawa do tego, żeby ją zgwałcić lub w inny sposób wykorzystywać seksualnie. Wykorzystywanie przez mężczyzn w tym przypadku władzy jest przestępstwem.

Mit: Wszyscy wiedzą, że gdy kobieta mówi "nie" często myśli "tak".

Fakt: Kiedy kobieta mówi "nie" ma na myśli "nie".

Mit: Kobieta była pod wpływem alkoholu lub narkotyków, miała złą reputację, była autostopowiczką, miała na sobie obcisłe ubrania, prowokowała go. Dostała to co chciała, na co sobie zasłużyła.

Fakt: Mężczyźni w różny sposób starają się usprawiedliwić gwałt, którego są sprawcami. Przyczyn gwałtu szukają więc w samych kobietach, w ich ubraniu, zachowaniu. Żadna kobieta nie chce i nie zasługuje na to, żeby ją zgwałcono lub w inny sposób wykorzystano seksualnie.

Mit: Istnieje określony typ mężczyzny gwałciiciela.

Fakt: Nie istnieje charakterystyczny typ gwałciiciela. Badania wykazują, że mężczyźni, którzy dopuścili się gwałtu, wywodzą się z różnych grup społecznych.

Mit: Mężczyźni, którzy gwałcą albo w inny sposób wykorzystują seksualnie kobiety cierpią na zaburzenia psychiczne albo są potworami.

Fakt: Badania wykazały, że tylko 5% mężczyzn było zaburzonych psychicznie w momencie popełnienia przestępstwa.

Mit: Mężczyźni, którzy gwałcą są sfrustrowani, nie mają stałej partnerki seksualnej.

Fakt: Gwałciciele często pozostają w stałych związkach partnerskich lub małżeńskich.

Mit: Mężczyzna był pod wpływem alkoholu, narkotyków, w depresji, w stresie, nie był sobą.

Fakt: Mężczyźni używają różnych argumentów aby usprawiedliwić popełnione przez siebie przestępstwo. Nic nie usprawiedliwia gwałtu.

Mit: Jeżeli więcej kobiet zgłaszałoby gwałt lub użycie w stosunku do nich innych form przemocy seksualnej, mężczyźni nie mogliby robić tego bezkarnie.

Fakt: Pomimo zmian jakie zachodzą w procedurach karnych i sposobie prowadzenia postępowania, system wymiaru sprawiedliwości nie spełnia oczekiwań kobiet - ofiar gwałtu. Liczba wyroków uniewinniających jest zbyt wysoka, a kary pozbawienia wolności zbyt niskie.

Mit: Nagłośnienie spraw związanych z gwałtem i przemocą seksualną wzmacnia niepokój i strach wśród kobiet.

Fakt: Należy obalać mity związane z gwałtem i przemocą seksualną. Strach przed przemocą ze strony mężczyzn i tak sprawia, że niektóre kobiety wprowadzają szereg ograniczeń w stylu swojego życia, których nie muszą stosować mężczyźni. Badania wykazują, że nagłośnienie problemów związanych z przemocą jest dla kobiet bodźcem mobilizującym do działania, nie zaś czynnikiem zastraszającym.

Codzienny zalew informacji dotyczących m.in. przestępczości kryminalnej, wyrobił niewątpliwie w znacznej części społeczeństwa pogląd, że pojęcie przestępstwa sprowadza się do pewnych kategorii zjawisk, jak zabójstwa, rozboje, kradzieże itp.

Warto przypomnieć, że powszechnie używane jest pojęcie przestępstwa jako czynu zabronionego przez ustawę i zagrożonego karą. Tak więc uszkodzenia ciała, seksualne wykorzystywanie dzieci, gwałty dokonywane przez obcego, znajomego, przyjaciela, a nawet męża - są przestępstwami.

Każdy człowiek który popełnił przestępstwo może być ukarany, jeżeli zawiadomiono policję lub prokuraturę i zebrano wystarczające dowody. Każda osoba może zawiadomić o przestępstwie. Odpowiedzialności karnej podlega osoba, która ukończyła 17 lat, a w niektórych przypadkach, jak zabójstwo, ciężkie pobicie, zbiorowy gwałt czy napad rabunkowy - po ukończeniu 15 lat.

Kodeks karny przewiduje różne kary: od grzywny, ograniczenia wolności, pozbawienia wolności do dożywotniego więzienia.

Postępowanie przygotowawcze

Jeżeli zostanie popełnione przestępstwo, należy o nim zawiadomić. Co oznacza zawiadomienie o przestępstwie? Jest to poinformowanie policji lub prokuratury o zaistniałym zdarzeniu. Można pójść bezpośrednio do policji, zadzwonić lub przesłać zawiadomienie pocztą.

Gdy pojawisz się na policji funkcjonariusze są zobowiązani przyjąć zawiadomienie w formie protokołu. Może być to wspólny protokół z przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie i przesłuchania w charakterze świadka; w protokole tym można również zamieścić wniosek o ściganie.

Jeżeli od początku istnieją dowody wskazujące, że zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, funkcjonariusz jest zobowiązany przepisami do niezwłocznego wszczęcia śledztwa i przesłania odpisu wszczęcia prokuratorowi

W polskim prawie postępowanie przygotowawcze może być prowadzone w formie śledztwa lub w uproszczonej w formie, czyli dochodzeniu.

Sprawy o zgwałcenie z art. 197 k.k. muszą być prowadzone w formie śledztwa. Sprawy prowadzone przez policję nadzoruje prokurator, który otrzymuje następnie akta sprawy z zebranych materiałem dowodowym do oceny

Może się zdarzyć, że fakty zawarte w zawiadomieniu nie są wystarczające do tego, żeby wszcząć postępowanie. Wtedy policja ma prawo sprawdzenia podanych okoliczności. Jednak w terminie 30 dni od daty uzyskania doniesienia, musi być podjęta decyzja o wszczęciu postępowania lub o odmowie wszczęcia. O tych decyzjach powiadamiana jest osoba wnosząca zawiadomienie o przestępstwie i pokrzywdzony.

Może zdarzyć się tak, że upływa 6 tygodni od zawiadomienia, a osoba zainteresowana nie wie, co się dzieje ze sprawą. W takiej sytuacji ma prawo wnieść zażalenie do:

- Prokuratora Rejonowego - jeżeli zawiadomiono Policję
- Prokuratora Okręgowego - jeżeli zawiadomiono Prokuraturę Rejonową
- Prokuratora Apelacyjnego - jeżeli zawiadomiono Prokuraturę Okręgową

Prokurator nadrzędny po zbadaniu sprawy podejmuje stosowną decyzję (art. 306 § 3 i art. 467 k.p.k.).

Do czego potrzebny jest wniosek o ściganie

Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności - powszechnie nazywane przestępstwami seksualnymi - mają różne formy i różne okresy przedawnienia. Najpowszechniejsze jest zgwałcenie oraz wykorzystanie seksualne dzieci zwane molestowaniem seksualnym.

Okresy przedawnienia wynoszą od 5 do 10 lat. Oznacza to, że dopóki ten okres nie upłynie istnieje obowiązek ścigania sprawców.

Przestępstwo zgwałcenia ścigane jest na wniosek osoby pokrzywdzonej. Bez wniosku Policja nie może prowadzić czynności. Wniosek daje podstawę do ścigania wszystkich sprawców czynu za wyjątkiem osoby najbliższej, co do której należy złożyć odrębny wniosek.

W przypadkach objętych art. 197 k.k. wniosku złożonego nie można cofnąć na dalszym etapie postępowania karnego. O tym powinnaś zostać poinformowana przed podjęciem decyzji o złożeniu wniosku (art. 12 k.p.k.).

Jeżeli skończyłaś 15 lat, ale nie masz jeszcze 18 lat - wnioski o ściganie mogą złożyć tylko Twoi rodzice, opiekunowie albo wyznaczony przez Sąd przedstawiciel ustawowy.

Może zdarzyć się tak, że Ty będziesz chciała, żeby sprawca był ścigany, a Twoi rodzice nie będą chcieli złożyć wniosku o ściganie. Wtedy masz prawo zwrócić się do Sądu Rodzinnego i przedstawić swój problem. Sąd ma obowiązek wszcząć postępowanie z urzędu (art. 572 kodeksu postępowania cywilnego).

Z art. 572 k.p.c. wynika, że: „osoba pozostająca pod władzą rodzicielską, opieką albo kuratelą ma zdolność do podejmowania czynności w postępowaniu dotyczącym jej osoby, chyba że nie ma zdolności do czynności prawnych”.

Wykorzystywanie seksualne małoletnich poniżej 15 lat jest ścigane z urzędu.

Co się dzieje na policji

Gdy zostałaś zgwałcona, czujesz się: poniżona, zawstydzona, bezsilna albo całkowicie spokojna, opanowana, kontrolująca swoje postępowanie. Wszystkie te reakcje wynikają z szoku po zgwałceniu. Masz ochotę wziąć prysznic, wyrzucić ubranie, pościel i uciec.

Nie rób tego, jeżeli zdecydowałaś się zawiadomić policję. Pościel, ręczniki, ubranie, niedopałki papierosów, butelki, szklanki - to wszystko może być źródłem bardzo istotnych dla postępowania dowodów. Zostaw wszystko jak było i zawiadom Policję. Policja może zarządzić niezwłoczne oględziny miejsca zdarzenia, mogą się tam znajdować ślady, które pomogą w postępowaniu.

Zawiadamia się zazwyczaj najbliższy komisariat bez względu na miejsce przestępstwa. Jeżeli jesteś mieszkanką małej miejscowości, masz prawo zapytać swojego dzielnicowego, gdzie znajduje się najbliższy komisariat. Policja ma obowiązek przyjąć zawiadomienie o przestępstwie, nawet jeżeli inna jednostka policyjna, jest właściwa do prowadzenia sprawy.

Sprawy dotyczące przestępczości seksualnej powinni prowadzić przeszkoleni funkcjonariusze. Z reguły nie noszą oni mundurów i są przyzwyczajeni do przesłuchiwania ofiar przemocy seksualnej. Musisz wiedzieć, że pracują w Policji funkcjonariusze z różnym doświadczeniem i może się zdarzyć, że trafisz na takiego, który posiada mniej doświadczenia.

Gdy sobie to uświadomisz, nie będziesz tak mocno się denerwować w razie niestosownych pytań. Zawsze zresztą możesz się zwrócić do przełożonego funkcjonariusza.

Jeżeli zgłaszasz się bezpośrednio do Policji, zawiadomienie o przestępstwie przyjmowane jest na protokół. Zawiera on informacje na temat zdarzenia, daty zdarzenia oraz dane dotyczące sprawcy/ów. Protokół ten musisz podpisać po jego przeczytaniu, nawet jeżeli jesteś osobą nieletnią. Przez złożenie własnoręcznego podpisu potwierdzasz, że to co się znajduje w protokole miało miejsce w rzeczywistości.

Dlatego tak ważne jest jego dokładne przeczytanie i zażądanie poprawek, gdyby jakieś zapisane słowa nie były przez Ciebie powiedziane. Przyjmujący protokół ma obowiązek dokonania wskazanych przez Ciebie zmian.

Nikt nie ma prawa żądać od Ciebie podpisania czegoś, czego nie powiedziałaś lub czego nie rozumiesz. Masz prawo mieć tyle czasu do przeczytania ile potrzebujesz.

Gdy mówi się o przemoc seksualnej padają pojęcia: gwałt, zgwałcenie, wykorzystanie seksualne, molestowanie seksualne. W kodeksie karnym przy pojęciu zgwałcenia mamy dwie formy: obcowanie płciowe oraz inne czynności seksualne. Może być również gwałt zbiorowy lub gwałt ze szczególnym okrucieństwem.

Gdy kobieta zawiadamia o zgwałceniu, obowiązkiem przesłuchującego policjanta jest dokładne ustalenie przebiegu zdarzenia: co się stało, kiedy, w jakiej formie, w jakich okolicznościach, jak się zachowywał sprawca/cy wobec pokrzywdzonej.

Policjanci wiedzą jakie warunki muszą być spełnione, aby można było dane zdarzenie zakwalifikować jako zgwałcenie z art. 197 k.k. Nie ma żadnego wzoru, jak powinno być prowadzone przesłuchanie (poza wymogami formalnymi). Nie jest też podane w przepisach, że w sprawach o przemoc seksualną wobec kobiet przesłuchanie powinno być prowadzone przez policjantkę.

Niektórym pokrzywdzonym jest to obojętne, czy będzie je przesłuchiwał policjant, czy policjantka. Chodzi im jedynie o to, aby zostało ono prawidłowo przeprowadzone i nie spowodowało dodatkowych stresów. Ale jeżeli ma to dla Ciebie istotne znaczenie zawsze możesz poprosić o to, by przesłuchiwała Cię policjantka.

Policjant wypyta o wszystko, co ma związek z daną sprawą, musi bowiem uzyskać w czasie przesłuchania jak najwięcej faktów, które w zestawieniu z innymi dowodami pozwolą odtworzyć przebieg zdarzenia i zakwalifikować z odpowiedniego przepisu czyn sprawcy/ców. Mogą więc padać różne pytania, czasem, z Twojego punktu widzenia przykre.

Pamiętaj, że zamiarem przesłuchującego nie jest chęć zaspokojenia własnej ciekawości, czy też narażenie Ciebie na dodatkowe przykrości. Jeżeli zabraknie w materiale dowodowym tego rodzaju ustaleń mogą powstać trudności z prawidłową oceną prawną zachowania sprawcy/ców. A bez tego nie da się postawić zarzutu, a więc w efekcie doprowadzić do ukarania sprawcy/ców.

Sprawy dotyczące przestępstw seksualnych są bardzo trudne i dramatyczne – dla osoby przesłuchującej także.

Badania lekarskie

Jeżeli jesteś ofiarą przemocy seksualnej, badanie lekarskie może być bardzo ważnym dowodem w sprawie, szczególnie jeśli od stosunku nie minęło 48 godzin.

Z jednej strony istotne jest by ewentualne obrażenia, których doznałaś zostały szybko opatrzone, aby załagodzić ból i uniknąć komplikacji zdrowotnych; z drugiej strony, aby zabezpieczyć ewentualne ślady dokonanego czynu, takie jak sperma, obrażenia wewnętrzne, podbiegnięcia krwawe.

Policjanci są uprawnieni do zarządzania tego typu badań, by zabezpieczyć dowody, co może być pomocne w potwierdzeniu Twojej wersji zdarzenia. Badania prowadzone są przez lekarza specjalistę. Nie zawsze jednak istnieje możliwość skorzystania z tej formy badania. Wtedy powinnaś sama pójść do odpowiedniego lekarza, niestety na własny koszt (chyba, że jesteś ubezpieczona, wówczas udajesz się do swojej przychodni lekarskiej), aby niezwłocznie po zdarzeniu uzyskać świadectwo lekarskie. Rachunek powinnaś zachować.

W trakcie postępowania karnego może zaistnieć konieczność powtórzenia badań przez biegłego lekarza powołanego przez policję lub prokuraturę. Koszty takiego badania obciążają Skarb Państwa.

Większość sprawców zaprzecza swojemu udziałowi w zgwałceniu, dlatego tak ważne jest zabezpieczenie wszelkich możliwych śladów na miejscu zdarzenia.

Na skutek doznanej przemocy seksualnej, gdy doszło do różnego rodzaju obrażeń możesz stanąć wobec konieczności leczenia się, korzystania przez pewien czas z pomocy psychologa lub psychiatry. Nie ma możliwości, abyś na tego typu leczenie została skierowana. Musisz ponieść więc koszty z tym związane, ale zachowuj rachunki (art. 46 k.k.). Prawo do złożenia takiego wniosku ma też prokurator (art. 49a k.k.)

Jeżeli okaże się, że jesteś w ciąży i chciałabyś poddać się zabiegowi jej przerwania, to istnieje taka możliwość zgodnie z art. 4a ust. 1.3 Ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. z dnia 1 marca 1993 r. z późniejszymi zmianami).

Tylko prokurator na podstawie materiałów toczącej się sprawy może stwierdzić, że zachodzi uzasadnione podejrzenie, iż ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego. Osobom objętym ubezpieczeniem społecznym przysługuje prawo do bezpłatnego przerwania ciąży w publicznym zakładzie opieki zdrowotnej.

Osoby występujące w postępowaniu karnym

Osoby wobec których zastosowano przemoc seksualną, są pokrzywdzonymi w rozumieniu prawa i jednocześnie świadkami przestępstwa. Występują więc w podwójnej roli. Osoba, której postawiono zarzut w związku z popełnieniem przestępstwa nazywa się podejrzanym.

Zanim dojdzie do przedstawienia zarzutu, muszą być zebrane takie dowody, które w dostatecznym stopniu uzasadniają podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba. Oznacza to konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego, podczas którego będą przesłuchiwane osoby mające związek ze zdarzeniem.

Z reguły będziesz przesłuchiwana jako pierwsza, z uwagi na wagę informacji, które posiadasz jako ofiara przestępstwa. Mogą być także przesłuchiwane bliskie Tobie osoby, którym opowiedziałaś o zdarzeniu - matka, przyjaciółka itp.

Twoje przesłuchanie może odbywać się w obecności biegłego psychologa, jeżeli jesteś osobą nieletnią, albo istnieje wątpliwość co do stanu psychicznego lub stanu rozwoju umysłowego (art. 192 § 2 k.k.). Chodzi o uniknięcie sytuacji, szczególnie w Sądzie, w której wartość dowodowa Twoich zeznań mogłaby być podważona.

Jako osoba pokrzywdzona, jesteś w postępowaniu przygotowawczym stroną procesową. Możesz również skorzystać z pomocy adwokata, ustanawiając go na własny koszt jako pełnomocnika. Możesz jednak wystąpić do Sądu o wyznaczenie Ci pełnomocnika z urzędu, jeżeli wykażesz, że nie jesteś w stanie ponieść kosztów bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Jeśli Sąd wyznaczy Ci pełnomocnika koszty ponosi Skarb Państwa (art. 78 k.p.k. i 87,88 k.p.k.). Na tę decyzję sądu zażalenie nie przysługuje.

Wiele organizacji społecznych zajmujących się problematyką praw kobiet oraz ofiar przestępstw może udzielić Ci pomocy, jeśli się do nich zwrócisz. W Sądzie taka organizacja może być dopuszczona do udziału w postępowaniu sądowym, jeżeli leży to w interesie wymiaru sprawiedliwości.

Możesz złożyć oświadczenie, że chcesz występować w charakterze oskarżycielki posiłkowej, musisz to zrobić najpóźniej do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego. Najlepiej oświadczenie na piśmie w tej kwestii złóż jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego, aby zapewnić sobie prawa strony również w postępowaniu sądowym. Sprawa skierowana do sądu nie musi być bowiem rozpatrywana wyłącznie na rozprawie. Prokurator może wraz z aktem oskarżenia złożyć wniosek o rozpoznanie sprawy na posiedzeniu w trybie art. 335 k.p.k. (tzw. ugoda).

Jeżeli ustanowisz swojego pełnomocnika lub zostanie ci on przyznany z urzędu, będzie wówczas składał w Twoim imieniu wnioski dowodowe, zadawał pytania, co nie zabiera Ci prawa do samodzielnego formułowania poszczególnych kwestii. Pełnomocnik jest Twoim pomocnikiem procesowym, możesz z nim omawiać różne aspekty własnej sprawy. Jest on zobowiązany do zachowania w tajemnicy faktów, których dowiedział się prowadząc określoną sprawę.

Wszyscy świadkowie otrzymują wezwanie do stawienia z Policji, Prokuratury albo Sądu. Na wezwaniu powinna być podana data, godzina, przyczyna wezwania, osoba wzywająca oraz pouczenie o skutkach niestawienia.

Pamiętaj, że jeżeli nie możesz w danym dniu stawić się na przesłuchanie, Twoim obowiązkiem jest powiadomienie o tym policjanta lub prokuratora z odpowiednim wyprzedzeniem. W przeciwnym razie możesz narazić się na karę porządkową w postaci kary pieniężnej, a nawet karę aresztu (art. 285 k.p.k.). Szanuj czas i pracę innych! Twoja sprawa nie jest jedyna, jaką zajmuje się w danym czasie policja czy prokurator.

Jeżeli w czasie trwającego postępowania karnego zmieniasz adres lub przebywasz za granicą, Twoim obowiązkiem jest zawiadomienie policji, prokuratury lub sądu o tym fakcie i podanie nowego adresu dla doręczeń. Gdybyś zaniechała tego, to zgodnie z przepisami pismo wysłane pod podanym wcześniej adresem uważa się za doręczone (art. 138 i 139 k.p.k.). Nie możesz więc wówczas powiedzieć, że nie wiedziałaś, na przykład, o czynności procesowej, ponieważ nie otrzymałaś zawiadomienia.

Co się dzieje, gdy jesteś przesłuchiwana

Przesłuchania odbywają się najpierw w Policji, bądź w prokuraturze. Nie we wszystkich miejscowościach istnieją w budynkach policji odpowiednie warunki do przesłuchiwania. Zdarza się, że w tym samym pokoju znajdują się inni policjanci, którzy wykonują swoje czynności służbowe albo przesłuchują osoby w innych sprawach - może być to dla Ciebie krępujące. W takim przypadku, możesz zasugerować przesłuchującej osobie, znalezienie stosowniejszego pomieszczenia do przesłuchania. Ale w coraz większej liczbie komisariatów policji są specjalne pokoje do przesłuchiwania.

W prokuraturach warunki lokalowe są lepsze i przesłuchania odbywają się w mniej krępujących dla Ciebie warunkach.

W początkowej fazie przesłuchania, po odebraniu danych osobowych, powinnaś zostać pouczona o tym, jakie masz prawa i obowiązki w sposób dla Ciebie zrozumiały. Gdybyś czegoś nie zrozumiała, zawsze możesz poprosić o wyjaśnienie.

Jeżeli boisz się bezprawnych działań ze strony podejrzanego lub jego bliskich, możesz zwrócić się z wnioskiem do Prokuratora o zastrzeżenie Twoich danych dotyczących miejsca zamieszkania, do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu.

Jednym z najistotniejszych Twoich praw jest prawo do odmowy zeznań, gdy sprawcą jest osoba dla Ciebie najbliższa (mąż, konkubent, narzeczony, brat, ojciec, dziadek itp.) Jeżeli jednak zdecydujesz się zeznawać, masz obowiązek, jak każdy świadek, pod groźbą odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, mówić tylko prawdę. W protokole znajduje się odpowiednia formułka prawna na ten temat, którą podpisujesz. Oznacza to, że wiesz co grozi, gdyby zostało udowodnione, że świadomie złożyłaś fałszywe zeznania.

Fałszywe zeznania, to nie tylko mówienie nieprawdy, ale również zatajanie prawdy (art. 233 k.k.).

Mówić prawdę policjantowi, prokuratorowi, sędziemu nie oznacza, że na każde postawione pytanie musisz udzielić przekonującej odpowiedzi. Możesz być przecież zapytana o fakty,

których nie pamiętasz lub których po prostu nie znasz. Odpowiedzią zgodną z prawdą będzie odpowiedź: "nie pamiętam", "nie mogę sobie przypomnieć", "nie wiem".

Takiej prawdy oczekują od Ciebie przedstawiciele organów postępowania karnego. Gdy czegoś nie rozumiesz zawsze pytaj, aż do skutku.

Podejrzany ma prawo do milczenia, nie musi składać wyjaśnień, może kłamać i mieć nadzieję, że nic mu się nie udowodni. Dlatego, między innymi, tak ważne jest co Ty powiesz.

Nie próbuj używać zbyt wyszukanych słów, używaj języka, który znasz i rozumiesz, którym posługujesz się na co dzień.

Jeżeli przesłuchujący czegoś nie zrozumie, zawsze Cię zapyta. Nie obawiaj się pytań. Są one zadawane przez przesłuchującego, ponieważ jego obowiązkiem jest ustalenie prawdy.

To jest działanie w Twoim interesie jako osoby pokrzywdzonej.

Czasem czujesz się na tyle niepewnie, że chciałabyś, aby w czasie przesłuchania była obecna osoba Ci bliska (matka, przyjaciółka). Policjanci niechętnie godzą się na udział osób trzecich w przesłuchaniu. Czasem są dopuszczane do przesłuchania przedstawicielki/e organizacji społecznych. Ale decyzja w tej kwestii należy zawsze do osoby przesłuchującej.

Jeżeli w chwili zdarzenia nie skończyłaś 15 lat, przesłuchanie przeprowadza tylko sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa (art. 185a k.p.k.).

Czas przesłuchania nie jest w przepisach określony. Może ono trwać kilka minut, kilka godzin, a czasem kilka dni. Wszystko zależy od charakteru danej sprawy, wiedzy osoby przesłuchiwanej, jej osobowości, samopoczucia itp.

Gdy czujesz się zmęczona, nie możesz się skoncentrować, potrzebujesz wyjść do toalety, zawsze możesz poprosić o przerwę i na pewno zostanie ona przez przesłuchującego zarządzona. Czasem nie czujesz się na siłach dalej zeznawać, zaproponuj więc, że przyjdiesz w innym wskazanym terminie. Są świadkowie, którzy potrzebują więcej przerw w czasie przesłuchania, inni nie chcą żadnych przerw i chcą po prostu mieć przesłuchanie jak najszybciej za sobą. Każdy człowiek jest inny, a policjanci, prokuratorzy i sędziowie doskonale o tym wiedzą. Czasem rozmawia się ze świadkiem łatwo, a czasem bardzo trudno. Wówczas potrzeba więcej czasu, aby uzyskać zeznanie.

Staraj się powiedzieć wszystko o zdarzeniu własnymi słowami, staraj się przypomnieć sobie wszystkie fakty związane ze zdarzeniem, bez oceniania ich ważności, bez selekcji, bo możesz pominąć coś, co Twoim zdaniem jest nieistotne, a w rzeczywistości bardzo ważne. Od oceniania ważności poszczególnych faktów dla danej sprawy jest przesłuchujący.

Zawsze musisz być przygotowana na kolejne wezwania w celu przesłuchania lub udziału w czynnościach procesowych, których potrzeba może się wyłonić w toku trwającego postępowania karnego. Policjant może Ci pokazywać album z fotografiami osób wcześniej notowanych m.in. za przestępstwa seksualne, jeżeli sprawca jest osobą nieznaną.

Gdy nie jesteś pewna swego rozpoznania, musisz to wyraźnie powiedzieć "nie jestem pewna, ale ten człowiek na fotografii jest podobny do sprawcy, bo ma: ..." Po czym powinnaś

wyjaśnić dokładnie na czym polega podobieństwo. Jeśli zaś jesteś pewna rozpoznania, powiedz to wyraźnie.

Może zaistnieć konieczność okazania (wskazania) osoby podejrzewanej o sprawstwo. Zwykle tego typu okazania odbywają się bezpośrednio tzn. osoby okazywane widzą osobę rozpoznającą. Możesz jednak w razie obawy przed okazywanym/mi wnosić o przeprowadzenie tej czynności przez tzw. lustro weneckie. Wtedy okazywane osoby Ciebie nie widzą. Pamiętaj jednak, że nie we wszystkich komisariatach jest to możliwe, gdyż nie wszystkie jednostki policji są wyposażone w lustra weneckie. Z okazania sporządzany jest również protokół, niezależnie od jego wyniku, który po przeczytaniu podpisujesz.

Prokuratura

Po zakończeniu postępowania przygotowawczego, akta z zebrany materiał dowodowy przesyłane są prokuratorowi. Prokurator zapoznaje się z dowodami i albo uznaje je za wystarczające do sporządzenia aktu oskarżenia, skierowania wniosku o skazanie sprawcy bez rozprawy (w trybie art. 335 k.p.k.), albo stwierdza potrzebę ich uzupełnienia lub uznaje, że należy postępowanie umorzyć wobec braku dowodów.

W przypadku konieczności uzupełnienia, prokurator może sam dokonać koniecznych czynności albo zwrócić akta Policji z odpowiednimi wytycznymi. Może się więc zdarzyć, że zostaniesz wezwana do Prokuratury w celu uzupełniającego przesłuchania przez prokuratora, który mógł uznać, że nie wszystkie okoliczności zostały wyjaśnione lub że zeznania budzą wątpliwości. Wtedy zazwyczaj powołuje się biegłego psychologa, który ocenia zdolności postrzegania świadka (czy nie ma tendencji do konfabulacji, tj. zmyślenia). Takie przesłuchania są niemal regułą, gdy jesteś osobą nieletnią. Psycholog uczestniczy w przesłuchaniu, a następnie wydaje opinię, co do Twoich zdolności postrzegania.

Organy prowadzące postępowanie karne mają obowiązek badać okoliczności nie tylko na niekorzyść podejrzanego, ale także na jego korzyść.

Podstawową zasadą w polskiej procedurze karnej jest zasada domniemania niewinności. Oznacza ona, że dopóki dana osoba nie zostanie skazana, prawomocnym wyrokiem sądowym, uważana jest za niewinną.

W toku postępowania przygotowawczego zgodę na przeglądanie akt oraz wydanie uwierzytelnionych odpisów lub kserokopii wydaje prowadzący postępowanie przygotowawcze (prokurator lub policjanci). Na odmowę udostępnienia akt przysługuje zażalenie (art. 159 k.p.k.). Wydanie kserokopii dokumentów oraz uwierzytelnienie odpisów z akt sprawy jest płatne (Rozporządzenie Ministra sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie wysokości opłat za wydanie kserokopii dokumentów oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy).

Jeżeli po uzupełnieniu postępowania prokurator dochodzi do wniosku, że dowody są wystarczające, sporządza akt oskarżenia i wnosi go do sądu. W przeciwnym wypadku wydaje postanowienie o umorzeniu śledztwa.

Jako osoba uprawniona/pokrzywdzona otrzymujesz to postanowienie i w terminie 7 dni od daty otrzymania (termin 7 dniowy zwany terminem zawitym liczy się od daty potwierdzenia na zwrotnym poświadczeniu, że otrzymałaś decyzję) masz prawo złożyć zażalenie.

Zażalenie wnosisz do prokuratora nadrzędnego nad prokuratorem, który sporządził umorzenie. Swoje zażalenie powinnaś uzasadnić, podając konkretne argumenty wskazując przyczyny, które Twoim zdaniem czynią decyzję niezasadną. Możesz np. powiedzieć, że nie przesłuchano wszystkich istotnych Twoim zdaniem świadków, bądź pominięto przy ocenie ważne dowody itp.

Prokurator nadrzędny, jeśli przychylił się do Twojego zażalenia, uchyla zaskarżoną decyzję, zlecając wykonanie uzupełniających czynności. Jeżeli jednak nie podzieli Twoich argumentów, przekazuje sprawę do sądu, który będzie rozpoznawał Twoje zażalenie.

Sprawę rozpoznaje Sąd właściwy do rozpoznania (Sąd Rejonowy lub Okręgowy). Zgodnie z przepisami powinnaś być zawiadomiona o terminie posiedzenia sądowego. Masz prawo brać w nim udział, argumentować, zgłaszać nowe wnioski dowodowe.

Sąd może utrzymać decyzję prokuratora w mocy i jest ona wtedy ostateczna i dalszemu zaskarżeniu nie podlega. Gdy Sąd stwierdzi, że zażalenie było słuszne, uchyla postanowienie prokuratora i zwraca mu sprawę z odpowiednimi wytycznymi.

Prokurator po wykonaniu czynności zleconych przez Sąd może dalej uważać, że brak jest podstaw do wniesienia aktu oskarżenia i sprawę ponownie umorzyć. Znowu masz prawo, w terminie ustawowym, wnieść zażalenie do prokuratora nadrzędnego i jeżeli nie zgodzi się on z Twoimi argumentami i utrzyma w mocy decyzję, otwiera się dla Ciebie droga do wniesienia własnego aktu oskarżenia.

Zgodnie z przepisami akt oskarżenia powinien być wniesiony w terminie miesiąca od doręczenia Ci postanowienia o utrzymaniu w mocy umorzenia lub odmowy wszczęcia przez prokuratora nadrzędnego. Nadto taki akt oskarżenia powinien być sporządzony i podpisany przez adwokata (art. 55 k.p.k.)

W przypadku wniesienia przez prokuratora aktu oskarżenia, jako osoba pokrzywdzona, zostajesz o tym fakcie powiadomiona. Poza tym powinnaś zostać pouczona o uprawnieniach związanych z dochodzeniem roszczeń majątkowych oraz o prawie do zgłoszenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Gdy był stosowany wobec podejrzanego areszt tymczasowy i został on uchylony, nie przedłużony lub zmieniony na inny środek zapobiegawczy, powinnaś o tym zostać niezwłocznie powiadomiona przez prokuratora lub przez sąd, jeżeli decyzje te zostały podjęte już po przesłuchaniu do sądu oskarżenia (art. 253 § 3 k.p.k.).

Jeżeli przestępstwo, które zarzucono oskarżonemu, jest zagrożone karą nie przekraczającą 10 lat pozbawienia wolności, prokurator może wnioskować w akcie oskarżenia o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kary lub środka karnego bez przeprowadzenia rozprawy

Jest to nowa instytucja w polskim prawie karnym tzw. ugoda sądowa. Okoliczności popełnienia przestępstwa nie mogą budzić wątpliwości, a oskarżony zdaniem prokuratora tak

się zachowuje, że cele postępowania mogą być spełnione bez przeprowadzania rozprawy. Twoja zgoda nie jest tutaj potrzebna.

Natomiast pamiętaj, że jeżeli sąd uwzględni wniosek, prokurator wyznacza posiedzenie, w którym możesz wziąć udział.

Będziesz wiedziała, że prokurator wraz z aktem oskarżenia skierował wniosek o ugodę, ponieważ odpis aktu oskarżenia w takim przypadku powinien być ci doręczony (art. 338 k.p.k.). o Terminie posiedzenia zostaniesz powiadomiona, ponieważ masz prawo wziąć w nim udział i złożyć oświadczenie o chęci bycia oskarżycielem posiłkowym, jeżeli wcześniej tego nie uczyniłaś (art. 343 k.p.k.).

Sąd, jeżeli uzna, że wniosek o ugodę zasługuje na uwzględnienie, skazuje oskarżonego wyrokiem. Jeśli nie, kieruje sprawę do rozpoznania na rozprawę.

Postępowanie sądowe

Gdy akt oskarżenia wpłynie do sądu, następuje faza postępowania przed rozprawą. Sąd sprawdza, czy pismo procesowe odpowiada wymaganiom formalnym. Na tym etapie sąd może dojść do wniosku, że istnieją braki dowodowe i zwrócić sprawę prokuratorowi do uzupełnienia. Jeżeli wszystko jest w porządku, zarządza się przeprowadzenie rozprawy.

Na rozprawę otrzymujesz wezwanie i przed odczytaniem aktu oskarżenia masz prawo złożyć oświadczenie, że chcesz działać w charakterze oskarżycielki posiłkowej. Masz także prawo zwrócić się do Sądu o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu, jeżeli jesteś w stanie wykazać, że nie stać cię na zapłacenie kosztów z tym związanych bez uszczerbku dla siebie lub rodziny (art. 78 i 88 k.p.k.) - decyzja należy wyłącznie do sądu i nie podlega zaskarżeniu.

Jako osoba pokrzywdzona masz prawo wziąć udział w całej rozprawie, ale nie jesteś stroną w procesie, nie masz więc praw z tym związanych.

Natomiast jako oskarżycielka posiłkowa jesteś stroną procesową i masz prawo zadawania pytań, składania wniosków dowodowych oraz środków odwoławczych od wyroku itp. Jeżeli masz pełnomocnika może on wykonywać w Twoim imieniu wszystkie Twoje uprawnienia, a Ty nie musisz być przy tym obecna, gdy nie chcesz przebywać na sali sądowej. Po przesłuchaniu Cię w charakterze świadka masz prawo opuścić salę.

Jedną z głównych zasad procesowych jest zasada jawności. Oznacza to, m.in udział publiczności w rozprawie sądowej. Sąd jednak może, w określonych przypadkach, wyłączyć jawność rozprawy w całości lub w części. W sprawach dotyczących przestępstw seksualnych z reguły jest wyłączana jawność rozprawy. Taki wniosek możesz zawsze złożyć do sądu (art. 360 k.p.k.).

Jeżeli oskarżony działa na Ciebie krępująco i w taki sposób, że mogłoby to uniemożliwić złożenie przez Ciebie zeznań, masz prawo wnosić o wydalenie go z sali rozpraw na czas

składania przez Ciebie zeznań. Jeżeli jesteś osobą nieletnią, powinien się w tej kwestii wypowiedzieć psycholog.

Pamiętaj, że rozprawą kieruje przewodniczący (jest to zawsze sędzia zawodowy), a wszelkie kwestie wynikające w toku rozprawy rozstrzyga sąd.

Postępowanie sądowe jest decydującą częścią postępowania karnego. Sąd decyduje, czy oskarżony jest winny, czy nie, a więc czy powinien zostać skazany, czy uniewinniony. Przebieg rozprawy jest uregulowany przepisami postępowania karnego. Rozpoczyna się od wywołania sprawy i sprawdzenia obecności stron i osób wezwanych. Następnie zostaje odczytany akt oskarżenia i rozpoczyna się postępowanie dowodowe, w czasie którego prezentowane są dowody. Na ich podstawie Sąd będzie dopiero wyrokował.

Oskarżony ma prawo, do czasu zakończenia pierwszego przesłuchania na rozprawie - jeżeli czyn mu zarzucony stanowi występki zagrożony karą do 8 lat pozbawienia wolności - złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary bez przeprowadzania postępowania dowodowego. Jest to tzw. dobrowolne poddanie się karze. Jednak na takie załatwienie sprawy Sąd musi uzyskać zgodę zarówno prokuratora, jak i pokrzywdzonego. Jeżeli będziesz uważać, że takie załatwienie sprawy nie zadowala Cię, to po prostu nie wyrazisz zgody i rozprawa będzie się toczyć na zasadach ogólnych (art. 387 k.p.k.).

Pamiętaj jednak, że taki sposób załatwienia jest szybki, unikasz ponownego przesłuchania na rozprawie; jeżeli jesteś oskarżycielką posiłkową, możesz składać określone wnioski co do wymiaru kary czy wniosek o naprawienie szkody w trybie art. 46 k.k. Wniosek taki można złożyć do zakończenia pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego na rozprawie głównej, dołączając odpowiednie zaświadczenie lekarskie i rachunki (art. 46 k.k. i art. 49a k.p.k.). W przypadku złożenia przez prokuratora wniosku o skazanie oskarżonego bez rozprawy wniosek o naprawienie szkody możesz złożyć na piśmie do sądu właściwego po otrzymaniu odpisu aktu oskarżenia.

Jeżeli został złożony wniosek o naprawienie szkody w trybie art. 46 k.k. nie można równocześnie w sprawie karnej wytoczyć powództwa cywilnego.

Na rozprawie głównej oskarżony ma prawo bronić się w sposób, który uważa za najlepszy. Może więc zaprzeczyć faktom, zadawać pytania świadkom, zgłaszać wnioski dowodowe, aż do czasu zamknięcia przewodu sądowego.

Twoje zeznania również muszą być złożone przed Sądem. Kolejną bowiem zasadą procesową jest zasada bezpośredniości, że dowody musi obejrzeć i wysłuchać sąd bezpośrednio. Są ściśle określone przypadki w przepisach, kiedy można od tej zasady odstąpić.

Masz obowiązek, tak jak poprzednio mówić prawdę, o tym zostaniesz pouczona przez sąd. Masz też prawo odmowy zeznań o czym po raz kolejny zostaniesz pouczona. Z prawa tego możesz skorzystać nie później niż przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym (art. 186 §1 k.p.k.), jeśli oskarżony jest dla ciebie osobą najbliższą w rozumieniu prawa.

Pamiętaj jednak przy podejmowaniu decyzji, że w tym momencie wszystkie złożone dotychczas Twoje zeznania przestają istnieć - nie ma ich, nie mogą więc być dowodem w sprawie. Nie można ich odczytać ani wykorzystać do oceny winy oskarżonego.

W trakcie składania zeznań przed sądem pytaj, gdy czegoś nie rozumiesz. Jeśli nie wiesz lub nie pamiętasz mów o tym Sądowi wyraźnie. Nie będziesz ukarana za to, że po upływie pewnego czasu od zdarzenia Twoje zeznania są mniej dokładne niż wcześniej.

Trzeba niestety podawać również przed Sądem szczegóły związane z przebiegiem zdarzenia, chociaż już o tym wcześniej mówiłaś. Twoje zeznania mogą być odczytane tylko wtedy, gdy odbiegają w istotny sposób od wcześniej złożonych lub gdy czegoś nie pamiętasz. Wtedy Sąd odczytuje fragmenty zeznań i pyta Ciebie skąd się wzięły różnice, a ty musisz odpowiedzieć (art. 391 k.p.k.).

Pytania mogą być Ci zadawane przez prokuratora, oskarżonego/ych i jego obrońcę/ców. Mogą pojawić się pytania nieprzyjemne dla Ciebie i gdy masz swojego pełnomocnika może on wnioskować do Sądu o uchylenie takich pytań. Nie ma powodu, dla którego w sposób uwłaczający Twojej godności podejmowane byłyby próby ustalenia Twojego sposobu "prowadzenia się", bądź czynienia z Ciebie winnej całej sytuacji.

Oskarżony zazwyczaj stara się wykazać, że sama tego chciałaś, że nie było żadnych gróźb i przemocy, że się źle prowadzisz itp. Powinnaś liczyć się z możliwością tego rodzaju pytań, wówczas łatwiej Ci będzie na nie odpowiednio zareagować.

Po przeprowadzeniu całego postępowania dowodowego Sąd zawsze pyta strony, czy mają jeszcze jakieś wnioski dowodowe. Pamiętaj, że jest to ostatni moment na złożenie nie tylko wniosków dowodowych, ale również wniosku o odszkodowanie. Gdy strony oświadczają, że nie zgłaszają wniosków, Sąd zamyka przewód sądowy i udziela głosu stronom.

Pierwszy zabiera głos prokurator, prezentując dowody, które jego zdaniem potwierdzają tezy aktu oskarżenia. Następny zabiera głos pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego lub oskarżyciel posiłkowy. Wskazuje on na dowody przemawiające za winą oskarżonego. Kolejnym mówcą jest obrońca oskarżonego, który zazwyczaj stara się wykazać, że w materiale dowodowym są luki, albo, że świadkowie są niewiarygodni, że istnieją okoliczności łagodzące odpowiedzialność jego klienta itp. Ostatnie słowo należy do oskarżonego. Po wystąpieniach stron Sąd udaje się na naradę w celu wydania wyroku.

Po naradzie sąd wraca na salę rozpraw i ogłasza wyrok. W czasie odczytywania wyroku wszyscy obecni na sali stoją. Następnie Sąd podaje najważniejsze ustne motywy wyroku oraz poucza strony o sposobie jego zaskarżenia. Wyrok może być zaskarżony przez każdą stronę procesową (art. 422 §1 k.p.k.).

Oznacz to, że sąd sporządzi pisemne uzasadnienie orzeczenia. Kiedy otrzymasz wyrok wraz z uzasadnieniem, w terminie 14 dni od daty potwierdzenia otrzymania tego dokumentu możesz wnieść apelację.

Jeśli wyrok został wydany przez sąd rejonowy, apelację wnosisz do sądu okręgowego za pośrednictwem sądu rejonowego.

Jeśli orzekł sąd okręgowy, wówczas środek odwoławczy wnosisz do sądu apelacyjnego za pośrednictwem sądu okręgowego. W takim przypadku apelacja musi być sporządzona i podpisana przez adwokata (art. 446 k.p.k.). Apelacja złożona po terminie ustawowym nie będzie przyjęta.

W swojej apelacji, jeżeli uważasz wyrok za niesłuszny, musisz podać powody takiego stanowiska, wskazując m.in. dowody, które Twoim zdaniem zostały nieprawidłowo ocenione, bądź pominięte przy wyrokowaniu. Masz prawo wziąć udział w rozprawie apelacyjnej, jeżeli jesteś oskarżycielką posiłkową zostaniesz powiadomiona o jej terminie, bez względu na to czy wносиłaś apelację czy nie (art. 450 k.p.k.).

W czasie rozprawy apelacyjnej Sąd wysłuchuje argumentów wszystkich obecnych stron i ocenia w wyroku zasadność podniesionych w apelacjach zarzutów.

Sąd odwoławczy może utrzymać wyrok w mocy, zmienić go lub uchylić w całości do ponownego rozpoznania. Powinnaś wiedzieć, że uchylenie wyroku z reguły oznacza powtórzenie rozprawy przed Sądem I instancji, a więc Twój ponowny w niej udział. Powinnaś również wiedzieć, że można zaskarżyć nie tylko wyrok, ale też samo uzasadnienie (art. 425 k.p.k.).

Gdy oskarżony został skazany na karę pozbawienia wolności, a wyrok nie został przez żadną ze stron zaskarżony, a więc się uprawomocnił, sąd kierując wyrok do wykonania, ma obowiązek pouczyć cię o prawie do złożenia wniosku do sędziego penitencjarnego o przekazywanie ci informacji w razie udzielenia skazanemu:

- przepustki;
- czasowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru;
- przerwy w wykonaniu kary;
- warunkowego zwolnienia (art. 168a k.k.w.).

Jeżeli złożysz taki wniosek, będziesz na bieżąco informowana o wyżej wymienionych sytuacjach.

Zależy tylko od ciebie, czy chcesz otrzymywać takie informacje – jeżeli nie chcesz, to po prostu nie złożysz takiego wniosku. Jednak o prawie tym musisz być poinformowana – zaś wybór należy do ciebie.

Postępowanie karne jest długotrwałą i skomplikowaną procedurą. Nie prowadzi automatycznie do skazania.

Oskarżeni wykorzystując obowiązujące przepisy dążą zazwyczaj do wykazania naruszenia obowiązującej procedury przy zbieraniu dowodów, bądź wykazania luk dowodowych. Dlatego ważne jest, aby pokrzywdzony posiadał również wiedzę na ten temat.

Nie masz wpływu na wiele spraw związanych z toczącym się postępowaniem karnym. Ale ważne jest, żebyś skoncentrowała się na swojej w nim pozycji, żebyś przygotowała się do jego przebiegu i rozumiała co się wokół ciebie dzieje i dlaczego.

Słowniczek wyrażeń prawnych

AKTA SPRAWY

Zawiadomienie o przestępstwie otwiera postępowanie karne. Policja lub Prokuratura zaczyna prowadzić sprawę. Akta sprawy zawierają wszystkie dokumenty, np. zaświadczenia lekarskie, wnioski, postanowienia, protokoły przesłuchania, opinie biegłych itp. Po zebraniu materiału dowodowego akta sprawy wraz z aktem oskarżenia przesyłane są do sądu.

AKT OSKARŻENIA

Pismo procesowe wnoszone do sądu przez prokuratora, sporządzone w określonej przez przepisy kodeksu formie. Akt oskarżenia kieruje się przeciwko osobie, co do której zebrano dowody wskazujące, iż dopuściła się ona zarzucanego czynu. Powinien zawierać listę osób, których wezwania żąda oskarżyciel oraz wykaz innych dowodów, które mają być przeprowadzone na rozprawie. Może zawierać wniosek o skazanie bez rozprawy w trybie art. 335 k.p.k.

APELACJA

Środek odwoławczy od wyroku sądu I instancji przysługujący stronom procesowym. Apelację wnosi się do Sądu Okręgowego, jeżeli wyrok został wydany przez Sąd Rejonowy lub do Sądu Apelacyjnego w przypadku wydania wyroku przez Sąd Okręgowy. Po wydaniu wyroku należy w terminie 7 dni wnieść zapowiedź apelacji, a następnie po otrzymaniu wyroku wraz z uzasadnieniem w terminie 14 dni wnieść apelację. Skargę apelacyjną zawsze wnosi się za pośrednictwem Sądu, który wydał wyrok w I instancji.

BIEGLI

Są to osoby posiadające specjalistyczną wiedzę w danej dziedzinie. Jeżeli stwierdzenie istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności wymaga wiedzy specjalistycznej, wówczas powołuje się biegłych. Może ich powołać prokurator, sąd, policjant. W sprawach o przestępstwa seksualne powoływani są najczęściej lekarze medycyny sądowej, biegli psychologowie lub biegli z pracowni biologicznych. Biegłych psychiatrów może powołać tylko prokurator lub sąd.

DOCHODZENIE

Uproszczona forma postępowania przygotowawczego. Dochodzenie jest wszczynane z reguły przez policję i nadzorowane przez prokuratora. Policja zbiera dowody przestępstwa, a więc przesłuchuje świadków, zabezpiecza różne dokumenty, ślady na miejscu zdarzenia itp. Zebrany materiał przedstawia prokuratorowi do oceny prawnej. Zgodnie z przepisami dochodzenie powinno być ukończone w terminie 2 miesięcy, prokurator może je przedłużyć do 3 miesięcy. Jeżeli nie zostanie w tym terminie zakończone, dalsze postępowanie prowadzi się w formie śledztwa.

DOWODY

Dowodem może być zeznanie świadka, wyjaśnienie oskarżonego, fotografia, treść dokumentu, opinia biegłego. Dowody muszą być zbierane zgodnie z obowiązującymi przepisami procedury karnej. Jakie dowody ostatecznie zostaną zaliczone do materiału dowodowego decyduje sąd.

GŁOSY STRON

Po zamknięciu przewodu sądowego przewodniczący udziela głosu prokuratorowi, oskarżycielowi posiłkowemu, obrońcy i oskarżonemu. Wszyscy uprawnieni do zabrania głosu oceniają dowody i na tej podstawie formułują swoje wnioski pod adresem sądu.

KODEKS KARNY

To zbiór zasad odpowiedzialności karnej oraz katalog przestępstw zagrożonych karą. Kodeks karny zawiera m.in. przepisy określające zasady wymiaru kary, terminy przedawnienia danego czynu oraz katalog kar, które mogą być wymierzone w danym systemie prawnym.

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Zbiór przepisów regulujących zasady przeprowadzania postępowań karnych w sprawach o przestępstwa. Postępowanie karne musi być rzetelne, niezależnie od czynu jakiego dopuścił się oskarżony. Gdyby te reguły nie obowiązywały istniałoby niebezpieczeństwo skazania niewinnego człowieka. Dlatego jedną z podstawowych zasad polskiego procesu jest zasada domniemania niewinności. Oznacza ona, że oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym orzeczeniem sądu.

ŁAWNICY

Zgodnie z Konstytucją w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości biorą udział obywatele. W sprawach karnych czynnikiem społecznym są ławnicy. Wybierani są oni w głosowaniu. Warunki jakie trzeba spełniać aby zostać ławnikiem określa odrębna ustawa. Ławnicy biorą udział w orzekaniu w sprawach karnych razem z sędziami zawodowymi. Z reguły przed Sądem Rejonowym orzeka jeden sędzia zawodowy i dwóch ławników. Ale w Sądach Odwoławczych zawsze orzekają tylko sędziowie zawodowi. Ławnicy ubrani są również w czarne togi, jak sędziowie zawodowi.

OSKARŻONY

Osoba, przeciwko której wniesiono akt oskarżenia do Sądu, a także osoba, co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania. Oskarżony jest stroną procesową i ma wszystkie prawa z tym związane, m.in. nie musi udowadniać swej niewinności ani dostarczać dowodów na swoją niekorzyść.

OSKARŻYCIEL POSIŁKOWY

Pokrzywdzony może działać obok prokuratora jako oskarżyciel posiłkowy w sprawach o przestępstwa ścigane z urzędu. Jest wówczas stroną procesową. Oświadczenie woli w tej kwestii należy złożyć najpóźniej do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego. Można być również oskarżycielem posiłkowym samoistnym, który wnosi do sądu własny akt oskarżenia. Warunkiem jest wyczerpanie procedury odwoławczej od decyzji prokuratora odmawiającej wszczęcia postępowania przygotowawczego lub umarzającej to postępowanie (art. 306 § 2 i 330 k.p.k.).

OBROŃCA

Jest pomocnikiem procesowym oskarżonego, gdyż pomaga oskarżonemu w wykonywaniu jego prawa do obrony. Działać może wyłącznie na jego korzyść, a jakiegokolwiek niekorzystne dla oskarżonego zachowania obrońcy są bezskuteczne. Są sytuacje w procesie, gdy oskarżony musi mieć obrońcę z urzędu - określają je przepisy. Obrońcą może być osoba uprawniona do obrony wg przepisów o ustroju adwokatury. Obrońcy ubrani są w czarne togi z zielonymi wypustkami.

PEŁNOMOCNIK

Z pełnomocnika może korzystać każda strona, która nie jest oskarżonym. Z reguły jest ustanowiony przez stronę pokrzywdzoną i jest jej reprezentantem w toku postępowania karnego. Pokrzywdzony ponosi koszty związane z ustanowieniem pełnomocnika, chyba że ustanowiony został pełnomocnik z urzędu.

PRZEDSTAWICIEL SPOŁECZNY

W postępowaniu sądowym może zgłosić swój udział przedstawiciel organizacji społecznej, jeżeli zachodzi potrzeba ochrony interesu społecznego lub ważnego interesu indywidualnego, w szczególności ochrony wolności i praw człowieka. O dopuszczeniu przedstawiciela społecznego decyduje sąd. Decyzja sądu nie podlega zaskarżeniu.

POKRZYWDZONY

Osoba, której dobro prawne zostało naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Pokrzywdzony jest stroną procesową w postępowaniu przygotowawczym. W postępowaniu sądowym tylko wtedy, gdy działa w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Jako strona procesowa może składać wnioski dowodowe, brać udział w czynnościach procesowych itp. Może również wnosić o naprawienie szkody w przypadku, gdy doszło do ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia i innych wymienionych w art. 46 k.k.

PROKURATOR

Prokurator jest oskarżycielem publicznym. Jest rzecznikiem interesu publicznego. Nadzoruje dochodzenia prowadzone przez policję, wszczyna i prowadzi śledztwa. Podejmuje decyzje merytoryczne, może postępowanie umorzyć lub skierować do sądu akt oskarżenia. Ma obowiązek uczestniczyć w rozprawie, gdy dotyczy sprawy z oskarżenia publicznego. W wykonywaniu swych funkcji jest niezależny.

PRAWO DO ODMOWY ZEZNAŃ

Jest to prawo przysługujące świadkowi, który jest osobą najbliższą dla oskarżonego. To krąg osób takich, jak rodzice, dzieci, dziadkowie, małżonek, konkubent, rodzeństwo itp. Mimo ustania małżeństwa prawo to dalej przysługuje. Inaczej jest w przypadku konkubinatu. Prawo do odmowy przysługuje tylko w czasie jego trwania. Świadek powinien być każdorazowo o tym prawie informowany, przysługuje bowiem ono na każdym etapie postępowania karnego. Jeżeli świadek złożył wcześniej zeznania, a później chce skorzystać z prawa do odmowy zeznań, poprzednie zeznania przestają istnieć i nie mogą być wykorzystane jako dowód.

PRAWO PRZEGLĄDANIA AKT

Prawo to oznacza, że można przeglądać akta sprawy i sporządzać odpisy. Prawo to przysługuje stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym na etapie postępowania sądowego. W czasie postępowania przygotowawczego na przeglądanie akt wyrazić musi zgodę prowadzący postępowanie przygotowawcze. Na odmowę udostępnienia akt w postępowaniu przygotowawczym przysługuje zażalenie.

POLICJA

Policja zajmuje się ściganiem przestępstw i prowadzeniem dochodzeń. Z reguły pokrzywdzeni zgłaszają się do policji i tam składają zawiadomienia o przestępstwie. Sprawy karne są prowadzone przez wyszkolonych policjantów, którzy zazwyczaj chodzą ubrani po cywilnemu.

PRZEWÓD SĄDOWY

Część rozprawy sądowej, którą rozpoczyna odczytanie przez prokuratora aktu oskarżenia. Następnie rozpoczyna się postępowanie dowodowe. Oskarżony składa wyjaśnienia bądź odmawia, przesłuchiwani są świadkowie, biegli itp. Gdy wszystkie dowody zostaną sądowi zaprezentowane, a strony nie złożą nowych wniosków dowodowych, sąd zamyka przewód sądowy.

SĄD REJONOWY

Większość spraw należy do właściwości sądu rejonowego. Również przestępstwa seksualne za wyjątkiem gwałtu zbiorowego lub ze szczególnym okrucieństwem. Sąd rozpoznaje sprawy z reguły w składzie 3 osobowym - sędziego zawodowego i 2 ławników. Wszyscy sędziowie ubrani są w czarne togi z fioletowymi wypustkami, zaś sędzia przewodniczący siedzący pośrodku ma założony na togi łańcuch z orłem. Gdy sąd wchodzi na salę wszyscy obecni wstają. Od orzeczeń sądu rejonowego przysługuje odwołanie do Sądu Okręgowego.

SĄD OKRĘGOWY

Sąd wyższego rzędu w stosunku do sądu rejonowego. Zajmuje się orzekaniem w sprawach określonych przepisami prawa karnego procesowego m.in. zabójstwa, napady rabunkowe z użyciem niebezpiecznych narzędzi, gwałty zbiorowe itp. Od orzeczeń sądu okręgowego odwołanie przysługuje do sądu apelacyjnego. Sąd okręgowy rozpoznaje również środki odwoławcze od orzeczeń sądów rejonowych (zażalenia na postanowienia oraz apelacje od wyroków).

SĄD APELACYJNY

Sąd odwoławczy, który zajmuje się rozpoznawaniem zażaleń i apelacji od orzeczeń sądów okręgowych. W tym sądzie orzekaniem zajmują się wyłącznie sędziowie zawodowi.

ŚLEDZTWO

Forma postępowania przygotowawczego. Śledztwo może wsząć tylko prokurator. Prowadzi je również prokurator, chociaż może pewne czynności przewidziane przepisami zlecić do przeprowadzenia policji. Powinno być zakończone w terminie 3 miesięcy. Przedłużyć śledztwo na dalszy termin może prokurator nadrzędny. Śledztwo wszczya się w sprawach, dla których ta forma jest przewidziana przepisami prawa karnego procesowego.

UGODA SĄDOWA

Nowa instytucja w polskiej procedurze karnej. Stosowanie do regulacji w art. 335 k.p.k. prokurator może umieścić w akcie oskarżenia wnioski o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kary lub środka karnego bez przeprowadzania rozprawy. Dotyczy to występków zagrożonych karą nie przekraczającą 10 lat pozbawienia wolności. Zgoda pokrzywdzonego nie jest wymagana.

WEZWANIA

Wysyłane są do uczestników postępowania karnego, gdy zachodzi konieczność ich przesłuchania bądź dokonania z ich udziałem innych czynności procesowych. W wezwaniu powinien być oznaczony organ wysyłający, podaje się w jakiej sprawie, w jakim charakterze miejscu i czasie ma się stawić adresat oraz czy stawiennictwo jest obowiązkowe. Należy również pouczyć o skutkach niestawiennictwa.

ZAWIADOMIENIE O PRZESTĘPSTWIE

Każdy ma obowiązek zawiadomienia policji lub prokuratury o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu. Można zawiadomić bezpośrednio zgłaszając się do wymienionych urzędów, telefonicznie lub pisemnie za pośrednictwem poczty (list polecony). Zobowiązuje to uprawnione organy do podjęcia przewidzianych prawem czynności.

ZAŻALENIE

Środek odwoławczy, przysługujący stronom procesowym od postanowień i zarządzeń podejmowanych przez organy postępowania karnego. Jeżeli ustawa przewiduje odwołanie to postanowienie powinno zawierać stosowne pouczenie o prawie do zaskarżenia ze wskazaniem terminu. Z reguły zażalenie składa się w terminie 7 dni od daty otrzymania stosownego orzeczenia. Przykładem mogą być zażalenia na decyzje prokuratora kończące postępowanie w sprawie (odmowa wszczęcia lub umorzenie).

Użyte skróty w tekście: k.k. – kodeks karny; k.p.k. – kodeks postępowania karnego; k.p.c. – kodeks postępowania cywilnego.

Wzory pism procesowych

1. Wniosek o ściganie

miejsowość, dnia .....

Wnoszę o ściganie sprawcy/ów dokonanego na mnie zgwałcenia.

Podpis

.....

2. Oświadczenie o zamiarze działania w charakterze oskarżycielki posiłkowej

Sygn. akt .....

miejsowość, dnia .....

Sąd Rejonowy/Okręgowy

w .....

W związku z wniesieniem przez Prokuratora Rejonowego/Okręgowego w ..... aktu oskarżenia przeciwko ..... oświadczam, że chcę działać w tej sprawie w charakterze oskarżycielki posiłkowej.

Podpis

.....

3. Zażalenie

Sygn. akt .....

Warszawa, dnia .....

Prokurator Okręgowy/Apelacyjny

w .....

za pośrednictwem

Prokuratury Rejonowej/Okręgowej

w .....

Zażalenie

na postanowienie Prokuratura Rejonowego/Okręgowego w ..... z dnia .....
otrzymanego w dniu ..... o odmowie wszczęcia postępowania
przygotowawczego/umorzenia postępowania przygotowawczego w sprawie dotyczącej
.....

Na podstawie art. 306 § 1 i 2 k.p.k. oraz art. 460 k.p.k. zaskarżam wymienione postanowienie
i wnoszę o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Uzasadnienie

Po zapoznaniu się z materiałami prowadzonej sprawy i motywami postanowienia stwierdzam,
że nie wszystkie wskazane przeze mnie dowody zostały przeprowadzone, co moim zdaniem
miało wpływ na ostateczną decyzję merytoryczną. Z tych względów proszę o
przeanalizowanie tej sprawy, uchylenie zaskarżonej decyzji i przekazanie do ponownego
rozpoznania.

Podpis

.....

4. Wniosek o sporządzenie na piśmie uzasadnienia wyroku

Sygn. akt .....

miejsowość, dnia .....

Sąd Rejonowy/Okręgowy

W .....

Na podstawie art. 422 k.p.k. wnoszę o sporządzenie na piśmie i doręczenie mi uzasadnienia wyroku z dnia ..... dotyczącego oskarżonego/ych .....

Podpis

.....

5. Wniosek dowodowy

Sygn. akt .....

miejsowość, dnia .....

Prokurator Rejonowy/Okręgowy

w .....

Sąd Rejonowy/Okręgowy

w .....

Na podstawie art. 167 i 169 k.p.k. wnoszę o przeprowadzenie dowodów z zeznan następujących świadków:

1. imię, nazwisko, adres

1. imię, nazwisko, adres

Wymienione osoby przebywały w towarzystwie pokrzywdzonej, gdy została ona zaatakowana przez 3 mężczyzn, a następnie zgwałcona. Mogą więc podać okoliczności związane z początkową fazą zdarzenia, będącego przedmiotem toczącego się postępowania karnego.

Podpis

.....

6. Wniosek o przydzielenie pełnomocnika z urzędu

Sygn. akt .....

miejsowość , dnia .....

Na podstawie art. 78 i 88 k.p.k. wnoszę o przydzielenie mi pełnomocnika z urzędu. Moja sytuacja materialna jest taka, iż nie pozwala mi na ustanowienie pełnomocnika z wyboru. Chciałabym korzystać z pomocy prawnika, ponieważ nie potrafię sama prowadzić własnej sprawy, a chciałabym, żeby moje prawnie uzasadnione interesy były wzięte pod uwagę.

Podpis

.....

.Załączniki:

- zaświadczenie o zarobkach
- zaświadczenie o aktualnej sytuacji rodzinnej

Podpis

.....

7. Wniosek o zezwolenie na przejrzenie akt sprawy

Sygn. akt .....

miejsowość, dnia .....

Prokurator Rejonowy/Okręgowy

w .....

Sąd Rejonowy/Okręgowy

w .....

Na podstawie art. 156 §5 k.p.k. wnoszę o wyrażenie zgody na przejrzenie akt postępowania przygotowawczego.

Na podstawie art. 156 §1 k.p.k. wnoszę o udostępnienie mi akt sprawy sądowej sygn. ....

Podpis

.....